



## RIZIKO CHUDOBY VÝZNAMNÝ DETERMINANT SOCIÁLNEJ A EKONOMICKEJ BEZPEČNOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY

### RISK OF POVERTY AN IMPORTANT DETERMINAT OF SLOVAK REPUBLIC'S SOCIAL AND ECONOMIC SECURITY

Miloš ONDRUŠEK<sup>1</sup>

#### SUMMARY:

*This paper is focused on the risk of poverty issue in the Slovak republic. At the beginning, there are outlined the main tendencies of seizing the poverty. Then the article shows the basis for the seizing the poverty as an important social risk. Further there is a quantitative analysis of rate of risk of poverty and its state in the Slovak republic. At the end there can be found a construction and analysis of effectiveness of social transfers in decreasing of risk of poverty in Slovak republic. At the very end the paper contains the reflections about the impact of the poverty to the social and economic security of Slovak republic.*

**KEYWORDS:** poverty, risk of poverty, social and economic security, crisis management, social inclusion

#### ÚVOD

Súčasnosť ovplyvnená zrýchleným vývojom poznania vedy a techniky, procesmi globalizácie, nárastom počtu, rozsahu a štruktúry krízových javov a situácií vytvára potrebu adaptovať sa na nové sociálno-ekonomické i politicko-bezpečnostné podmienky fungovania a rozvoja spoločnosti jednotlivých štátov i spoločnosti ako globálneho celku. Charakteristickou črtou nového vnímania bezpečnosti je rozširovanie jej konceptu o nové dimenzie. Deje sa tak s prihliadnutím na viacerozmerný a viacgeneračný charakter prejavov a dopadov rizík, ktoré v starom náhľade na bezpečnosť neboli brané do úvahy v celej svojej zložitosti.

Na základe súčasného vývoja bezpečnostnej situácie sveta a jeho kľúčových aktérov je možno vypožorovať nárast váhy a dôležitosti nevojenských ohrození svetovej stability na rôznych úrovniach. V súčasnosti je možné konštatovať rast váhy sociálnych a ekonomických faktorov rizika ohrozenia svetovej stability pred faktormi vojensko-politickými. Dôležitosť si spomínané faktory zasluhujú i pre často skryté a viacgeneračné pôsobenie, ktoré zásadne vplývajú na

dosahovanie základných spoločenských cieľov. Novodobá diskusia o rastúcej váhe sociálnych a ekonomických premien posledných rokov, a z nich vyplývajúcich rizík sa dotýka celej našej spoločnosti. Ako taká by sa mala premietnuť i do činností orgánov štátnej správy v Slovenskej republike.

Práve zmieňovanú sociálno-ekonomickú stabilitu a bezpečnosť ako štátu, tak i jednotlivých občanov, v súčasnosti významne ovplyvňuje riziko chudoby. Tá pre svoj širokospektrálny vplyv na všetky zložky spoločnosti predstavuje významné sociálne a ekonomické riziko dneška.

Nárast zjavných i skrytých dôsledkov chudoby a ich multiplikačné pôsobenie na úroveň individuálnej i celoštátnej sociálnej a ekonomickej bezpečnosti vytvárajú potrebu podrobnejšie sa fenoménom chudoby zaoberať v rámci širokej škály vedných odborov. Pre svoj rizikový potenciál a dosah na jednotlivé oblasti a zložky dynamicky sa vyvíjajúceho širšieho konceptu bezpečnosti tvoria otázky predchádzania a riešenia dôsledkov chudoby významnú súčasť krízového manažmentu ako vedného odboru i praktickej činnosti.

<sup>1</sup> Miloš Ondrušek, Ing. PhD., Fakulta špeciálneho inžinierstva, Katedra krízového manažmentu, Žilinská univerzita v Žiline, ulica 1. mája 32, 010 26 Žilina, e-mail: Milos.Ondrusek@fsi.uniza.sk.

## 1. VÝCHODISKÁ CHÁPANIA CHUDOBY AKO SOCIÁLNEHO RIZIKA

Aby bolo možné začleniť chudobu a riziká, ktorých je nositeľom, do agendy krízového i bezpečnostného manažmentu, potom je potrebné brať do úvahy príčiny i dôsledky chudoby ako prejavy miery narušenia ľudskej bezpečnosti.

Bolo by nesprávne orientovať vnímanie chudoby len na individuálnu alebo len na makro-sociálnu úroveň. Vzhľadom na zložitú viacfaktorovú štruktúru príčin i následkov chudoby na ľudskú bezpečnosť na všetkých úrovniach a vo všetkých oblastiach spoločenského života, je potrebné k fenoménu chudoby pristupovať komplexne so snahou pochopiť i skryté multiplikačné pôsobenie chudoby ako významného širokospektrálneho prejavu i zdroja sociálnych rizík.

Ak je možné vnímať chudobu ako faktor negatívne ovplyvňujúci možnosti dosahovania individuálnych i spoločenských cieľov v oblasti fungovania a rozvoja ľudskej spoločnosti ako celku (prípadne jej menších súčastí, štát mesto, rodina jedinec atď. ), potom je možné charakterizovať chudobu ako sociálne riziko. Konkrétnejšie sociálne riziko, ktoré významným spôsobom ovplyvňuje úroveň ekonomickej i sociálnej bezpečnosti jednotlivých spoločenských subsystémov i spoločnosti ako celku. Presahy dôsledkov chudoby do všetkých oblastí spoločenského života majú za následok existenciu priameho, alebo sprostredkovaného vplyvu chudoby na všetky oblasti ľudskej bezpečnosti. Ak chceme pochopiť podstatu chudoby ako viacfaktorového sociálneho rizika, potom je nevyhnutné pojem riziko a sociálne riziko zadefinovať.

Napriek tomu, že pojem riziko patrí medzi často používané pojmy vo vedeckej ekonomickej politickej i vojenskej diskusii, vyznačuje sa nejednoznačnosťou a mnohovýznamovosťou. Tá spôsobuje viaceré pojmotvorné, metodologické i aplikačné problémy. Prispieva k tomu i skutočnosť, že termíny ako zdroj rizika, faktory rizika, príčiny rizika viacerí autori používajú nejednotne prípadne ich zamieňajú. Dá sa povedať, že riziko je všade okolo nás [1]. Toto tvrdenie nie je celkom pravdivé a je príčinou viacerých nejasností pri ďalšom používaní pojmu riziko.

Problematickosť prezentovaného tvrdenia je v tom, že prisudzuje riziku objektívne reálnu

existenciu. Riziko však neexistuje samo o sebe. Existuje v súvislosti s objektom, ku ktorému sa viaže a so subjektom, ktorý ho ako riziko vníma [2].

Kostelný uvádza, že vnímanie a hodnotenie rizika je hodnotiacim súdom a ako také nemôže bez človeka existovať [3].

Podstatným atribútom pri posudzovaní objektu je nevyhnutná podmienka, aby riziko bolo vnímané človekom, ktorý je schopný toto riziko zaregistrovať, analyzovať, hodnotiť a v princípe i redukovať či vylúčiť [2]. Aby bolo možné hovoriť o riziku, je nevyhnutné hovoriť o faktoroch rizika. Teda o takej kombinácii situačných faktorov, ktoré vytvárajú situáciu rizika [2].

Dá sa prikloniť k náhľadu Mikolaja a Míku, že: „Podstatou rizika a teda i sociálneho rizika je skutočnosť, že riziko je odrazom situácie. Je vyjadrené subjektívno-objektívnou reláciou subjektu a objektu rizika, pričom nie je vylúčená možnosť existencie takého subjektu rizika, ktorý je i jeho objektom, podmienkami v ktorých existuje, základnými cieľmi a funkciami jeho existencie“ [1, 2].

Na základe reálnych dôsledkov spoločenských a ekonomických premien v súčasnom svete je možné stotožniť sa s rozlišovaním sociálnych rizík v:

- užšom zmysle (societal risk), ako možné ohrozenie sociálnych vzťahov jednotlivcov, malých skupín, komunit a častí spoločnosti, ohrozenie ich sociálnej bezpečnosti, ich potrieb a funkcií, ich kultúry a podmienok všeobecného rozvoja,
- a spoločenských rizík - sociálnych rizík v širšom zmysle - (social risk). V tomto prípade ide o všeobecne sociálny charakter rizík a ohrození, rizík pre spoločnosť krajín, národy ako aj celé ľudstvo [4].

## 2. STRUČNÝ VÝVOJ NÁHĽADOV NA CHUDOBU A JEJ RIZIKOVÝ POTENCIÁL

Na základe predchádzajúcich úvah je zjavné, že chudoba je definovateľná ako sociálne riziko. Teda, také riziko, ktoré významne vplyva na fungovanie a rozvoj spoločnosti v zmysle potenciálneho alebo reálneho sťažovania alebo celkového znemožňovania dosahovania spoločenských cieľov.

V súvislosti s načrtnutými náhľadmi na sociálne riziká, ich zdroje a prejavy je možné

vnímať viaceré názorové posuny vo vzťahu k chudobe ako zdroju i prejavu sociálneho rizika, ktoré znižuje sociálnu bezpečnosť jednotlivca i sociálnu stabilitu spoločnosti.

V minulosti bolo vnímanie chudoby poznačené zdôrazňovaním príjmového nedostatku jednotlivca, či určitej sociálnej skupiny v rôznych obdobiach života (najmä v období staroby) ako zdroja neschopnosti zabezpečiť si dostatočné množstvo príjmov, ktoré by mohli byť použité na adekvátne uspokojenie sociálnych potrieb jednotlivca alebo spoločnosti.

Takéto vnímanie chudoby bolo typické v období 50-tych a 60-tych rokov 20. storočia, ktoré boli poznačené hospodárskym rozmachom prameňom z povojnovej konjunktúry. V tomto období blahobytu prevládali snahy o posilňovanie sociálnej funkcie štátu v krajinách s dynamicky sa rozvíjajúcou ekonomikou, a tak sa riešenie problému chudoby zdalo byť relatívne jednoduché.

Koncepcia riešenia chudoby ako príjmového nedostatku generujúceho znižovanie sociálnej bezpečnosti jednotlivcov a narúšania sociálnej stability sociálnych skupín a spoločností iba prostredníctvom posilňovania prerozdelenia spoločenského produktu sa postupne ukázala ako neúčinná. Stalo sa tak zhruba od 70-tych rokov 20. storočia, keď sa začali objavovať prvé poruchy hospodárskeho rastu v prosperujúcich regiónoch sveta (napr. Európa, Amerika).

V spomínanom období dochádza k viacvrcholovému a viac faktorovému prejavu chudoby i v prosperujúcich svetových regiónoch.

V zmieňovanom období dochádza k nárastu počtu ľudí a skupín ľudí ohrozených chudobou a rovnako tak i k nárastu počtu faktorov rizika, ktoré mohli spôsobiť, že ľudia budú chudobou ohrození.

Oproti predchádzajúcemu obdobiu došlo i k rovnomernejšiemu rozloženiu bodov a období, ktoré sa javili ako rizikové vo vzťahu k ohrozeniu chudobou. Už nešlo len o koncentráciu rizika chudoby do ekonomicky neaktívneho veku ako dôsledok neschopnosti alebo nemožnosti nájsť si prácu. Rast nezamestnanosti a meniace sa spoločensko-ekonomické podmienky viedli k permanentnému ohrozeniu plynúceho zo straty príjmu, či už vplyvom straty pracovného

miesta, alebo nevyhnutnosťou akceptovať nižšie mzdy. Tie boli odrazom vývoja na presýtenom trhu práce vo vyspelých svetových regiónoch.

Spomínané skutočnosti viedli k objaveniu sa paradoxného javu, ktorý v súčasnosti nazývame „Nová chudoba“ (pomenovanie vyjadruje zmenu sociálno-ekonomických podmienok a rast váhy iných ako demografických činiteľov chudoby).

Sociálno-ekonomické podmienky vo vyspelých krajinách Európy v tretej tretine dvadsiateho storočia, napriek ekonomickému rozvoju mali za následok, že v niektorých krajinách až jedna pätina populácie žila permanentne v chudobe.

Za charakteristické črty fenoménu „Nová chudoba“ možno považovať napríklad tieto:

- rast počtu a väčšia diferenciácia ľudí postihnutých alebo ohrozených chudobou.
- zmena charakteru pracovnej kariéry v zmysle jej väčšej fragmentácie. Skracovanie spojených období zamestnanosti počas produktívneho veku,
- zmeny v spôsobe života, vo vzorcoch správania sa v smere nárastu počtu nekompletných rodín ako reakcia na krízu morálnych hodnôt, ekonomického zabezpečenia a sociálnych istôt,
- nárast počtu osôb závislých na rôznych formách sociálnej pomoci ako dôsledok najmä dlhodobej nezamestnanosti,
- existencia rizika chudoby u veľkého počtu ľudí, ktorí zamestnanie majú (zmena váhy a charakteru pracovného vzťahu v zmysle mať prácu ešte neznamená nebyť chudobný alebo nebyť ohrozený rizikom chudoby.),
- dôležitú úlohu tu zohráva medzigeneračné bremeno chudoby ako i negatívny vplyv spoločnosti, či komunity (v prípade chudobnej alebo rizikom chudoby ohrozenej komunity, spoločnosti), ktoré môžu svojou neschopnosťou vysporiadať sa s rizikom chudoby sprostredkované ohrozovať svojich členov,
- priestorová i sociálna segregácia sociálne slabších členov spoločnosti do väčších skupín pohybujúcich sa na okraji spoločnosti (potenciál sociálneho konfliktu a rozvrátenia),
- rast nezamestnanosti a neistota zamestnania spôsobujú, že chudoba a jej riziko sa reálne dotýka čoraz početnejšej časti populácie i vo vyspelých a ekonomicky rozvinutých regiónoch sveta.

Snaha reagovať na novo sa objavujúce znaky a zmenené charakteristiky fenoménu chudoby je reflektovaná badateľnou zmenou konceptu ponímania chudoby v politickej i odbornej diskusii.

Zmena nazerania na chudobu v danom období je charakterizovateľná zmenou vnímania chudoby ako osobného zlyhania jedinca ku vnímaniu chudoby ako zlyhaniu jedného, či viacerých systémov, alebo spoločenských štruktúr zabezpečujúcich spoločenskú integráciu [3].

Zmieňovaný nový koncept náhľadu na chudobu a jej znižovanie sa teda namiesto pasívneho riešenia zdrojovej nedostatočnosti u jedincov vystavených riziku chudoby alebo ňou priamo postihnutých orientuje skôr na širší rámec aktívneho pôsobenia jednotlivca v komunite, spoločenstve, či v spoločnosti a jeho participácii na väčšinových právach a hodnotách členov spoločnosti.

Ohniskom záujmu relevantných subjektov, teoretikov a odborníkov z praxe sa v súčasnosti stáva sociálne včlenenie do alebo vylúčenie z väčšinového spôsobu života, práv, hodnôt a vzorcov správania sa. Koncept sociálneho vylúčenia teda presúva svoju pozornosť od podmienok redistribúcie k podmienkam získania a udržania si spoločenskej začlenenosti a pút so spoločnosťou ako takou.

Pri akceptovaní súčasného rámca sociálneho vylúčenia ako konceptu náhľadov a riešení rizika a dôsledkov chudoby možno v odbornej literatúre identifikovať nasledovné zmeny prístupov ku riešeniu chudoby ako sociálneho rizika:

- akcentovanie multidimenzionálnej povahy chudoby ako dôsledku i zdroja sociálneho vylúčenia,
- orientácia riešenia chudoby nielen na finančné zdroje jednotlivcov, či rodín, ale i na finančné i nefinančné zdroje miestnych spoločenstiev a komunít. (napr. dostupnosť vybraných verejných statkov v miestnej komunite napr. škôl, knižníc a pod.),
- odklon od uprednostňovania riešení problému chudoby prostredníctvom prerozdelenia spoločenského produktu a príklon k riešeniu problémov chudoby prostredníctvom začleňovania chudobných do spoločenských procesov občianskej

spoluúčasti na individuálnych a spoločenských právach a povinnostiach.

Načrtnuté zmeny vnímania chudoby ako jedného z najvýznamnejších sociálnych rizík, ktoré je zdrojom celého radu ďalších rizík a spoločensky negatívnych javov, kladú nové nároky, požiadavky a výzvy i na zložky bezpečnostného a krízového manažmentu na všetkých úrovniach dotknutých spoločností.

### **3. KVANTITATÍVNA ANALÝZA MIERY RIZIKA CHUDOBY V SLOVENSKEJ REPUBLIKE**

Pre zaistenie väčšej porovnateľnosti a platnosti výsledkov skúmania chudoby na úrovni Slovenskej republiky je dôležitá najmä harmonizácia štatistického zisťovania a zberu dát vybraných jednotných indikátorov chudoby. Spomínanú bázu údajov poskytuje viacero výskumov a prieskumov.

Práve pre spomenutú potrebu zaistenia väčšej porovnateľnosti a platnosti výsledkov skúmania chudoby sa javia ako dobrá dátová báza údaje z prieskumu EU SILC, ktorý na úrovni Európskej únie jednotne zisťuje vybrané indikátory chudoby.

Napriek zabezpečeniu jednotnosti údajov i spôsobu ich získavania a spracovania a teda i ich vzájomnej porovnateľnosti je nutné uviesť kritickú poznámku k názvu a konštrukcii nasledovného štatistického ukazovateľa.

Problematickým sa javí názov daného ukazovateľa „Miera rizika chudoby“. Daný ukazovateľ svojou konštrukciou nevypovedá o miere rizika v pravom slova zmysle. Problém je v tom, že nezohľadňuje v sebe pravdepodobnosť a rozsah dôsledkov daného negatívneho javu.

Predmetný ukazovateľ hovorí o tom, aké percento ľudí má peňažný príjem menší ako je uznaná hranica chudoby (60 % príjmového mediánu v spoločnosti danej krajiny).

Napriek predchádzajúcej kritickej poznámke je možné považovať zvolený ukazovateľ za dostatočne výpovedný i ilustratívny na to aby bolo možné prostredníctvom neho poukázať na dôležitosť a rozsah chudoby v Slovenskej republike.

## Vývoj celkovej miery rizika chudoby v podmienkach Slovenskej republiky

| INDIKÁTOR EU SILC                                                                                | MJ | 2005*) | 2006*) | 2007*) | 2008*) | 2009 | 2010 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|----|--------|--------|--------|--------|------|------|
| Celková miera rizika chudoby pred sociálnymi transfermi okrem starobných a pozostalostných dávok | %  | 21,9   | 20,0   | 18,2   | 18,4   | 17,1 | 19,8 |
| Celková miera rizika chudoby po sociálnych transferoch okrem starobných a pozostalostných dávok  | %  | 13,3   | 11,6   | 10,5   | 10,9   | 11,0 | 12,0 |

Zdroj: [6].

Z prezentovaných údajov možno odvodiť nasledovné skutočnosti:

Celková miera rizika chudoby v Slovenskej republike pred sociálnymi transfermi má v sledovanom období klesajúcu tendenciu. Z úrovne 21,9% v roku 2005 klesla až na úroveň 17,1% v roku 2009. Problematickým je rok 2010, kedy došlo až k 2,7% medziročnému nárastu sledovaného ukazovateľa.

Pri skúmaní dynamiky vývoja poklesu predmetného indikátora možno zaznamenať mierny nárast miery rizika chudoby v SR v roku 2008 ako priamy dôsledok pôsobenia vypuknutia súčasnej svetovej hospodárskej krízy a istej miery nepripravenosti firiem a obyvateľstva na ňu. Hoci tento nárast miery rizika chudoby bol len 0,2% bodu. V porovnaní s dynamikou vývoja poklesu rizika chudoby v predchádzajúcom období išlo o zhoršenie vývoja daného indikátora až o 2%.

Napriek tomu, v ďalšom roku došlo k opätovnému zlepšeniu vývoja predmetného indikátora takmer na úroveň pred vypuknutím súčasnej svetovej hospodárskej krízy. Tento jav je možné vnímať v kontexte blížiaceho sa vrcholu politického cyklu ako i čiastočným účinkom proti-krízových opatrení vlády Slovenskej republiky.

Problematickým je rok 2010 kedy došlo k významnému nárastu daného ukazovateľa o 2,7% v porovnaní s predchádzajúcim rokom. Opäť možno tento vývoj pripísať pretrvávajúcemu pôsobeniu krízy a mŕňaniu úspor obyvateľstva ako i zhoršovanie situácie podnikateľských subjektov pôsobiach na území Slovenskej republiky.

Za významnú možno považovať i skutočnosť zmeny vlády a čiastočnú zmenu orientácie ľavicovo orientovanej hospodárskej politiky štátu v zmysle zavádzania pravicovo orientovaných prvkov aplikovanej

hospodárskej politiky štátu s cieľom stabilizácie verejných financií.

Vývoj miery rizika chudoby po sociálnych transferoch mal rovnako klesajúcu tendenciu iba v období rokov 2005 z úrovne 13,3% do roku 2007 na úroveň 10,5% pričom dynamika vývoja sledovaného indikátora bola nevyrovnaná.

V období 2008 a 2009 došlo k nárastu rizika chudoby po sociálnych transferoch na úroveň 10,9 respektíve 11% v roku 2009. To s prihliadnutím na dynamiku vývoja predmetného ukazovateľa predstavuje zhoršenie sledovaného indikátora o 1,6%.

V porovnaní s vývojom indikátora miery rizika chudoby pred sociálnymi transfermi môžeme vidieť diferenciu v pokračovaní negatívneho vývoja indikátora miery rizika chudoby po sociálnych transferoch i v roku 2009. No kriticky tento ukazovateľ narástol najmä v roku 2010 až na 12% čo je medziročne až o 1% viac ako v roku 2009. Z toho vyplýva znížená účinnosť sociálnych transferov v zmieňovanom období a teda i neúčinnosť riešenia rizika chudoby prostredníctvom klasického konceptu podpory nedistribučného mechanizmu hrubého domáceho produktu v našej ekonomike.

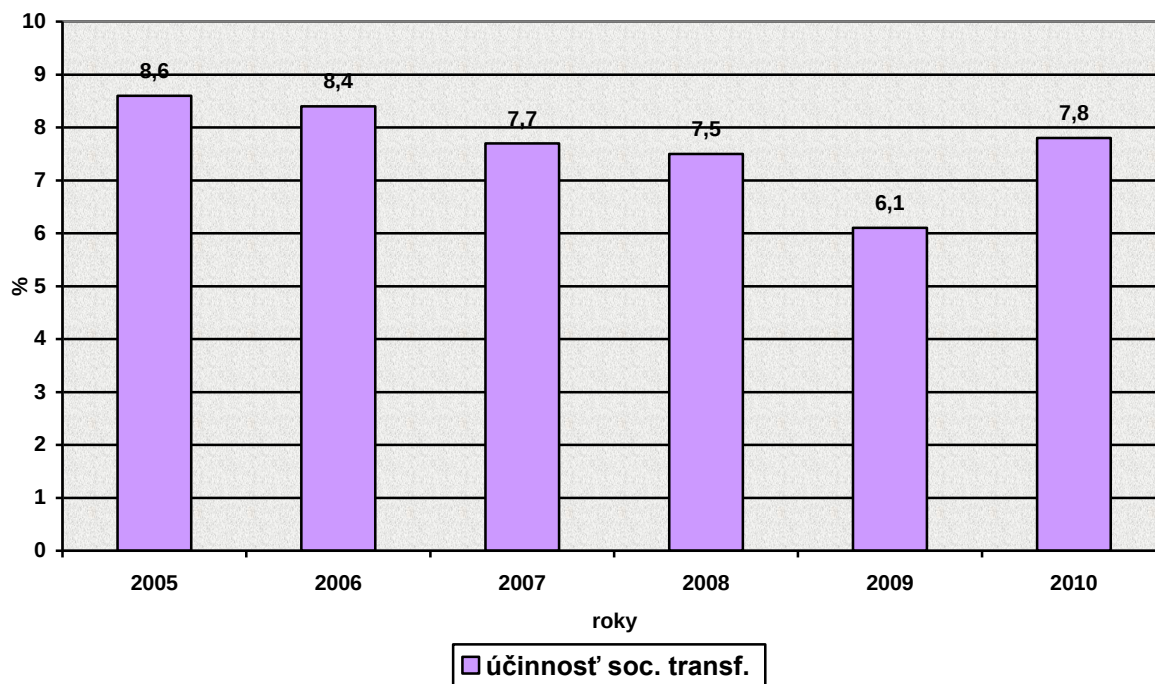
Tento jav môže mať dve vysvetlenia:

**Prvým vysvetlením** je interpretácia, že sociálne transfery sú v nových podmienkach svetovej hospodárskej krízy nedostatočne účinné v zmysle navodenia dlhodobej nezávislosti postihnutých jednotlivcov na celospoločenských transferoch. Z tohto pohľadu vystupujú len ako pasívne opatrenie neriešajúce problém navodenia dlhodobej, aktívnej participácie postihnutých skupín populácie na spoločenskom rozvoji, právach, hodnotách a vzorcoch správania sa a ich sociálnej inklúzii.

**Druhým vysvetlením** je, že sociálne transfery nezabezpečili prerozdelenie dostatočného objemu prostriedkov (hmotných, nehmotných i finančných) na to, aby zmiernili dopady svetovej hospodárskej krízy na rizikové skupiny obyvateľov.

Ak by sme veľmi zjednodušene chceli skúmať účinnosť sociálnych transferov na znižovanie miery rizika chudoby (výsledky analýzy účinnosti sociálnych transferov sú zobrazené

na obrázku 1) prostredníctvom analýzy prezentovaných údajov, zistíme, že v roku 2005 bola účinnosť sociálnych transferov zhruba 8,6%. Teda v danom roku vplyv sociálnych transferov znížil mieru rizika chudoby o 8,6%. V roku 2006 bola účinnosť sociálnych transferov vo vzťahu k znižovaniu miery rizika chudoby v SR 8,4% v roku 2007 to bolo 7,7% , v roku 2008 to bolo 7,5% a v roku 2009 to bolo len 6,1%.



Obrázok 1. Vývoj účinnosti sociálnych transférov pri znižovaní miery rizika chudoby v Slovenskej republike v období rokov 2005-2010

Účinnosť sociálnych transferov v nových podmienkach svetovej hospodárskej krízy má klesajúcu tendenciu. Dynamika vývoja tohto ukazovateľa je nestála. Výrazne prepady účinnosti sociálnych transferov boli zaznamenané v rokoch 2007 a v roku 2009.

V roku 2010 možno evidovať výrazný nárast účinnosti sociálnych transferov pri redukcii miery rizika chudoby, keď účinnosť sociálnych transferov vo vzťahu k skúmanej problematike dosiahla hodnotu 7,8% čo medziročne predstavuje nárast o 1,7%

Danú skutočnosť možno interpretovať viacerými spôsobmi. Výraznejšia redukcia miery rizika chudoby mohla byť spôsobená zlepšujúcou sa ekonomickou situáciou viacerých chudobou ohrozených obyvateľov

najmä vďaka zlepšujúcej sa celkovej hospodárskej situácii v Slovenskej republike v danom období. Tiež k tomu mohla prispieť skutočnosť konania volieb do Národnej rady Slovenskej republiky, kedy politickí predstavitelia vládnych i nevládnych strán zvyšovali v rámci predvolebnej kampane rôzne benefity práve pre nízko príjmové sociálne skupiny.

## ZÁVER

Je možné skonštatovať nevyhnutnosť ďalšieho skúmania fenoménu chudoby v súčasných podmienkach globálnej krízy.

Rovnako tak je nutné nachádzať a rozvíjať možnosti uplatnenia nástrojov krízového manažmentu na prevenciu a znižovanie

dôsledkov chudoby ako významného rizika súčasného sociálno-ekonomického vývoja v domácom i svetovom hospodárstve.

Chudobu možno vnímať ako viacrozmerné riziko, ktoré má významný dosah na sociálnu a ekonomickú bezpečnosť jedinca, štátu i integračného zoskupenia. V preventívnej rovine je dôležité aby na úrovni tvorby a aplikácie hospodárskej politiky boli prijímané včasné a správne rozhodnutia vo vzťahu k rozvoju a fungovaniu národného hospodárstva tak, aby bolo schopné generovať dostatok pracovných príležitostí, ktoré by boli aspoň v relatívnom súlade so štruktúrou a počtom pracovnej sily v národnej ekonomike.

Z tohto pohľadu práve prácu a garanciu rovnosti príležitostí, ako i pôsobenie antidiskriminačných opatrení vo všetkých oblastiach života možno vnímať ako najvýznamnejší nástroj i činiteľ podporujúci sociálnu stabilitu spoločnosti i sociálnu inklúziu jedinca do celospoločenských procesov.

Pre naplnenie udržateľnosti ekonomických predpokladov dostatočného rozvoja národného hospodárstva, ktorý by bol schopný garantovať reálnu schopnosť štátu ekonomicky zabezpečiť istoty v oblasti predchádzania i riešenia následkov chudoby, je potrebné jasne stanoviť stratégiu národného rozvoja orientovanú na viaceré alternatívy strategického rozvoja štátu tak, aby v prípade globálnych problémov v jednom odvetví bolo možné zmierniť a kompenzovať hospodárske straty podporou inej strategicky významnej aktivity.

Je nutné orientovať sa na aktívne vytváranie a pôsobenie spoločenských mechanizmov podporujúcich sociálnu stabilitu a občiansku participáciu širších spoločentiev a komunít. Okrem optimalizácie mechanizmov prerozdeľovania spoločenského produktu, je potrebné aktívne pôsobiť pri koncipovaní hlavných smerov sociálno-ekonomického rozvoja spoločnosti v zmysle polycentrického rozvoja rozvoja nie len materiálnej ale i inštitucionálnej, kultúrnej, politickej i sociálnej povahy.

Problematickou sa javí najmä potreba rozvoja viacrozmerného rámca riešenia chudoby a posilňovanie spoločenskej participácie na hodnotách a vzorcoch správania sa chudobných alebo chudobou ohrozených skupín obyvateľstva.

V rámci týchto skupín totiž často dochádza k prejavom akéhosi zámerného vzdoru a odporu proti väčšinovej spoločnosti. To

zhoršuje ich možnosti zvyšovať vlastnými silami mieru vlastného spoločenského začlenenia.

Z pohľadu bezpečnostného a krízového manažmentu je potrebné sústrediť pozornosť na znižovanie ohrozenia chudobou najmä rizikových skupín obyvateľov.

V reaktívnej rovine riešenia chudobou vyvolaných kríz je nevyhnutné aby aplikované riešenia takýchto kríz nevytvárali prílišné disproporcie v rozložení príjmov v spoločnosti.

Rovnako tak je nutné aby dané riešenia neuprednostnili krátkodobú stabilitu (napr. v koncových rokoch politického cyklu) na úkor zachovania dlhodobej rovnováhy a schopnosti ďalšieho rozvoja hospodárstva štátu.

Úlohou krízového manažmentu na všetkých úrovniach spoločnosti je nachádzať a aktívne aplikovať preventívne i reaktívne riešenia (budúcich predvídateľných i aktuálne existujúcich) spoločenských nerovnováh a narušení sociálnej stability a bezpečnosti na všetkých úrovniach spoločnosti.

Nadôvažok možno zdôrazniť, že rozsah, charakter, štruktúra a rizikový potenciál chudoby predstavujú v súčasnosti významné riziko, ktoré potenciálne môže viesť destabilizácii sociálnych vzťahov a väzieb spoločnosti v Slovenskej republike, ako i riadneho fungovania ekonomického systému nášho štátu. Ako dôkaz možno vnímať fakt, že rizikom chudoby pred sociálnymi transfermi okrem starobných dôchodkov a pozostalostných dávok je v súčasnosti ohrozených viac ako pätina členov spoločnosti. Ak si však predstavíme situáciu, že by neboli vyplatené starobné a pozostalostné dôchodky, potom by pred sociálnymi transfermi bolo rizikom chudoby ohrozených okolo 40% obyvateľov Slovenskej republiky. To vytvára nebezpečenstvo vytvorenia začarovaného kruhu pracujúcej chudoby s dosahom na ekonomickú no predovšetkým sociálnu stabilitu a bezpečnosť štátu.

V súčasných podmienkach zvyšujúcej sa príjmovej nerovnosti v spoločnosti, čoraz väčší význam naberať i subjektívne pociťovaná chudoba vyplývajúca s možnosťou ľahšie a plnohodnotnejšie porovnať svoje životné podmienky s ostatnými členmi spoločnosti ako i s členmi spoločnosti v iných štátoch.

Daná skutočnosť vytvára tlak nie len na hospodárske riešenia objektívnej chudoby, ale

predovšetkým kladie nároky na oblasť morálky a hodnôt pri riešení subjektívne pociťovanej chudoby. Napr. súčasný štrajk lekárov možno vnímať v intenciách nimi subjektívne pociťovanej chudoby, ktorá môže ochromiť celú spoločnosť a viesť k značným ľudským a hospodárskym škodám ba až k vyhláseniu

krízového stavu v krajine. Napriek tomu by riešenie tejto otázky malo rešpektovať existujúce rozloženie príjmov v spoločnosti alebo viesť k verejnej diskusii a jej prehodnoteniu pri rešpektovaní ekonomických možností štátu.

## LITERATÚRA

- [1] MIKOLAJ, J.: *Rizikový manažment*. Žilina : FŠI ŽU, 2001, 170 s.
- [2] MÍKA, V. T. : *Sociálne riziká ako problém krízového manažmentu*. In Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí“. Žilina: FŠI ŽU, 2009, s. 469-474. ISBN 978-80-554-0016-7
- [3] KOSTELNÝ, O.: *Ku kauzalite spoločenských rizík*. In Zborník z vedeckej konferencie „Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí“. Žilina : FŠI ŽU, 2006, s. 247-250.
- [4] LESZCZYŃSKI, M.: *Bezpieczeństwo społeczne a bezpieczeństwo państwa*. In *Securitologia* nr 7/2008. Kraków: Wydawnictwo European Association for Security, s.69-80.
- [5] LESZCZYŃSKI, M.: *Bezpieczeństwo społeczne a bezpieczeństwo państwa*. In *Securitologia* nr 7/2008. Kraków: Wydawnictwo European Association for Security, s.69-80.
- [6] ŠUSR.: *Vybrané prierezové indikátory Európskej únie založené na prierezovej zložke EU SILC* [online] [cit 20.10. 2010] Dostupné na: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=20145>
- [7] MAREŠ, P.: *Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení*. In: *Sociologický časopis*, r. 36, č. 3, 2000, s. 285 – 297. ISSN 0038-0288
- [8] ROOM, G.: *New Poverty in the European Community*. London: Center for the Analysis of Social Policy, 1987. ISBN10: 0333522958
- [9] ROOM, G.: *Poverty and Social Exclusion: The New European Agenda for Policy and Research*. In: ROOM, G. (Ed): *Beyond the Threshold: The Measurement and Analysis of Social Exclusion*. Bristol: The Policy Press University Bristol, 1995, s. 1 – 9. ISBN10: 1861340036.
- [10] ROOM, G.: *Poverty and Social Exclusion: The New European Agenda for Policy and Research*. In: ROOM, G. (Ed): *Beyond the Threshold: The Measurement and Analysis of Social Exclusion*. Bristol: The Policy Press University Bristol, 1995, s. 1 – 9. ISBN10: 1861340036
- [11] MÍKA, V., KELISEK, A.: *Sociálna bezpečnosť z pohľadu krízového manažmentu*. In: Sociální, ekonomické, právni a bezpečnostní otázky současnosti (Česká a Slovenská republika na počátku nového milénia) [elektronický zdroj] : 2. mezinárodní slovensko-česká konference : Praha, 23. a 24. dubna 2010. - Praha: Soukromá vysoká škola ekonomických studií, 2010. - ISBN 978-80-86744-84-1. - S. 331-335.
- [12] NOVÁK, L.: *Teoretické východiská na kvantifikáciu rizík*. In: „Zborník z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie“Metodológia a metodika analýzy zdrojov ohrozenia vnútornej bezpečnosti SR“ APZ v Bratislave 2011 s. 185 – 201. ISBN 978-80-8054-517-8
- [13] NOVÁK, L. a kol.: *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií – vysokoškolská učebnica*. Bratislava. VŠMEVS 2010. 308 s. 40%. ISBN 978-80-970272-4-7.